

БЪЛГАРСКА
НАРОДНА БАНКА

Насоки за банки, платежни институции и дружества за електронни пари по отношение на системите за наблюдение, включително разширено наблюдение и проверка на произхода на средствата и източника на имуществено състояние на клиентите, както и презгранични операции и чуждестранни клиенти

Насоките обхващат международния стандарт¹, Директива (ЕС) 2015/849², Закона за мерките срещу изпирането на пари, Правилника за прилагане на ЗМИП, Закона за мерките срещу финансирането на тероризма, Насоки на ЕБО за рисковите фактори от ИП/ФТ³ относно системите за наблюдение и за извършване на ефективно текущо и разширено наблюдение на операции и клиенти (в т.ч. презгранични операции и чуждестранни клиенти), както и изясняването източника на средства и имущественото състояние.

Настоящите Насоки са приети от Управителния съвет на Българската народна банка на основание чл. 108, ал. 6, т. 1 от Закона за мерките срещу изпирането на пари, чл. 73, ал. 4, във връзка с ал. 1, т. 11 от Закона за кредитните институции, чл. 154, ал. 6 от Закона за платежните услуги и платежните системи и насока 4.4.9, буква „б“, т. 124-128 от Насоки на ЕБО относно характеристиките на рисковото базирания подход при надзора на борбата с изпирането на пари и финансирането на тероризма и мерките, които да бъдат взети при упражняване на надзор въз основа на чувствителността към риск съгласно член 48, параграф 10 от Директива (ЕС) 2015/849 (изменящи Съвместни насоки ESAs/2016/72).

¹ 2 от 40те Препоръки на FATF - 10 (комплексна проверка) и 12 (видни политически личности/ВПЛ), както и насоки на FATF за ВПЛ, юни 2013 г.

² Директива (ЕС) 2015/849 на Европейския парламент и на Съвета от 20 май 2015 година за предотвратяване използването на финансовата система за целите на изпирането на пари и финансирането на тероризма.

³ Насоки на Европейския банков орган (ЕВА/GL/2021/02) съгласно член 17 и член 18, параграф 4 от Директива (ЕС) 2015/849 относно комплексната проверка на клиента и факторите, които кредитните и финансовите институции следва да вземат предвид при оценката на риска от изпиране на пари и финансиране на тероризма, свързан с индивидуални делови взаимоотношения и случайни сделки, за отмяна и замяна на Насоки JC/2017/37 (Насоки за рисковите фактори).

Съкращения	
Банки/ПИ/ДЕП	Банки/платежни институции/дружества за електронни пари
ВПЛ	Видна политическа личност
ЕС	Европейски съюз
ЗМИП	Закон за мерките срещу изпирането на пари
ЗМФТ	Закон за мерките срещу финансирането на тероризма
ИП/ФТ	Изпиране на пари и финансиране на тероризъм
ППЗМИП	Правилник за прилагане на ЗМИП
КПК	Комплексна проверка на клиента
FATF	Групата за финансови действия срещу изпирането на пари

Съдържание

1. Обща информация.....	3
2. Текущо и разширено наблюдение (мониторинг).....	3
2.1. Наблюдение и проверка на операциите/трансакциите/сделките, извършени в хода на делови взаимоотношения.....	4
2.2. Ефективна система за наблюдение	5
2.2. Наблюдение на презгранични операции и чуждестранни клиенти	9
3. Установяване на произхода на средствата на клиента.....	10
4. Установяване на източника на имуществено състояние на клиента	11
5. Проверка на източника на средства и на имуществено състояние на клиента	12
6. Актуализиране на информацията и документиране	13

1. Обща информация

Съгласно международния стандарт, европейското и национално законодателство банките/платежните институции и дружествата за електронни пари (банки/ПИ/ДЕП) като задължени субекти следва да осъществяват постоянно/текущо наблюдение върху деловите взаимоотношения със своите клиенти, включително внимателно проучване на сделките, предприети по време на целия период на тези взаимоотношения, за да се гарантира, че осъществяваните сделки са в съответствие с информацията, известна на задължения субект, за клиента, за профила на риска и стопанската дейност, включително, където е необходимо, произхода на средствата, и гарантиране, че притежаваните документи, данни или информация се актуализират своевременно.

Текущо и разширено наблюдение върху деловите взаимоотношения се извършва на потенциални клиенти, съществуващи клиенти и действителни собственици на клиент – юридическо лице или друго правно образувание, които са видни политически личности (ВПЛ) или които са свързани лица с ВПЛ, клиенти от държави, които не прилагат или не прилагат напълно международните стандарти в противодействието на изпирането на пари и финансирането на тероризма, както и всички сложни или необичайно големи сделки или операции, всички сделки или операции, които се извършват по необичайни схеми, вкл. всички сделки и операции, които нямат явна икономическа или законна цел, която може да се установи с оглед на информацията на разположение на банки/ПИ/ДЕП, или не съответстват на наличната информация за клиента. В тези случаи следва да се осъществява по-често и по-задълбочено наблюдение на деловите взаимоотношения съобразно определения риск.

Текущото и разширено наблюдение, прилагано от банките/ПИ/ДЕП, е основен елемент при идентифициране на рисковете. Изясняването на източника на средства и на имущественото състояние е част от процеса по идентифициране на рисковете, свързани с изпирането на пари и финансирането на тероризма (ИП/ФТ), на задължените лица, тяхното смекчаване или ескалация за извършване на допълнителен анализ.

2. Текущо и разширено наблюдение (мониторинг)

В съответствие с Насоките на ЕБО за рисковите фактори от ИП/ФТ наблюдението следва да включва:

- Наблюдение на сделките, за да се гарантира, че те са в съответствие с рисковия профил на клиента, финансовото му състояние и по-широките познания на банката/ПИ/ДЕП за откриване на необичайни или съмнителни сделки; и
- Актуализиране на документите, данните и информацията, с които разполагат, с цел да се разбере дали рискът, свързан с деловите взаимоотношения, се е променил, и информацията, която е в основата на текущото наблюдение, е точна.

Банките/ПИ/ДЕП следва да определят честотата и интензитета на наблюдението (текущо и разширено) въз основа на отчитане на риска, като вземат предвид естеството, размера и сложността на своята стопанска дейност, както и нивото на риска, на който са изложени.

Целта на текущото наблюдение при комплексната проверка на клиента (КПК) е проучване на трансакциите/операциите/сделките на даден клиент, за да може банките/ПИ/ДЕП да се уверят, че бъдещи трансакции/операции/сделки се извършват в съответствие с разбирането и познаването от банката/ПИ/ДЕП на конкретен клиент, неговия бизнес и рисков профил.

Целта на разширеното наблюдение (при ВПЛ/свързани с ВПЛ лица; високорискови трети държави и при всички сложни или необичайно големи сделки/операции/трансакции, с необичайни схеми, или без явна икономическа или

законна цел) е осъществяване на по-интензивно по степен и характер (честота и задълбоченост), съобразено с риска наблюдение на деловите взаимоотношения, за преценка дали сделките/операциите/трансакциите са съмнителни.

За да се извършва това ефективно, банките/ПИ/ДЕП трябва да са уверени, че документите, данните и информацията за клиентите са актуални и точни, като част от КПК, така че необичайни инструкции (нареждания)/трансакции от страна на клиента да могат да бъдат своевременно идентифицирани от задължените лица.

2.1. Наблюдение и проверка на операциите/трансакциите/сделките, извършени в хода на делови взаимоотношения

Наблюдението и проверката на операциите/трансакциите/сделките на клиента (в т.ч. презгранични операции и чуждестранни клиенти), извършени в хода на деловите взаимоотношенията, включва всички клиентски операции/трансакции/сделки, за да се разпознаят необичайни такива. Неизчерпателно изброени примери за необичайни операции/трансакции/сделки са⁴:

- по-големи и по-чести, и несъвместими със събраната информация за клиента, деловите взаимоотношения или категорията, към която принадлежи клиентът;
- извършвани по необичайни или неочаквани схеми в сравнение с нормалната дейност на клиента или схемата на сделките, свързани с подобни клиенти, продукти или услуги;
- много сложни в сравнение с други подобни сделки, свързани с аналогични видове клиенти, продукти или услуги, задълженото лице не е запознато с икономическа обосновка или законна цел или се съмнява в истинността на предоставената му информация;
- последователни сделки без икономическа обосновка;
- представляват по-висок риск от ИП/ФТ, съгласно заложените критерии във вътрешните правила и процедури на банки/ПИ/ДЕП и нормативните изисквания.
- забележими концентрации на презгранични операции/клиенти за определен времеви период, свързани с определена географска зона (високорискова или офшорна юрисдикция)⁵.

Когато клиентската база на банки/ПИ/ДЕП е еднородна и когато продуктите и услугите, предоставяни на клиентите, водят до еднакви модели на операции/трансакции или сделки, то тогава е по-лесно да се установят ключовите параметри/индикатори, които ще служат за идентифициране на необичайни операции и дейност.

При разнообразна клиентска база и когато предоставеният продукт или услуга е разработен индивидуално за клиента, системите за наблюдение следва да се адаптират към естеството на съответната дейност на клиента, за да се улесни прилагането на допълнителна професионална преценка и опит за разпознаване на необичайни операции и дейности. В този случай от изключителна важност е подходящото обучение на персонала на банки/ПИ/ДЕП, ангажиран с извършването на наблюдение на операции, за да може ефективно да изпълни възложените му отговорности за разпознаване на необичайни операции и дейности.

Сложните операции или сделки, както и операции или дейности с по-висок риск от ИП/ФТ могат да бъдат разпознати чрез разработване на набор от „червени знамена“ или индикатори, които да показват несъответствие с естеството, размера и сложността на

⁴ Следва да се имат предвид и насоките за червени знамена за ИП/ФТ, издадени от БНБ, март 2023.

⁵ Moneyval typology report ML organized crime groups, April 2015 [168071509d \(coe.int\)](https://www.coe.int/t/dahlgreen/ML%20organized%20crime%20groups/ML%20organized%20crime%20groups.pdf), стр. 54 и 66: наблюдавана конкретна типология, при която 75% от клиентската база на банка са дружества, учредени в офшорни юрисдикции и едва 5% от операциите са били местни.

стопанската дейност, предлаганите продукти и обслужваните клиенти, съобразени с резултатите от собствената оценка на риска по чл. 98, ал. 1 от ЗМИП. Освен собствените познания и професионален опит, при идентифицирането на необичайни операции и дейности следва да се вземат предвид публични източници на информация и медии с добра репутация.

Наблюдението и проверката на операциите/трансакциите и сделките на клиентите, може да доведе до следните допълнителни действия (разширено наблюдение):

- 1) включване на проверка на извършваната дейност от даден клиент, за да се гарантира, че дейността на клиента е в съответствие с наличната за него информация, включително за целта и характера на участието на клиента в деловите взаимоотношения и на определения рисков профил на клиента; резултатите от проверката се записват и съхраняват, за да се предприемат подходящи последващи действия;
- 2) установяването на подходящи процедури за наблюдение на всички операции и сделки на клиентите и на подходящи процедури за разпознаване и проверка на необичайни операции или сделки;
- 3) предприемане на разумни и адекватни мерки за разбиране на контекста и целта на тези операции и сделки, например чрез установяване на произхода и предназначението на средствата, или събиране на допълнителна информация за професионалната/стопанската дейност на клиента, за установяване на вероятността клиентът да извърши такива операции или сделки;
- 4) наблюдение на деловите взаимоотношения, последващите операции и сделки по-често, и с по-голямо внимание към детайлите. Задълженото лице може да реши да наблюдава отделни операции и сделки, когато те са носители на повишен риск;
- 5) при настъпила промяна в информацията за даден клиент, се извършват допълнителни действия по комплексна проверка в съответствие с изискванията на ЗМИП и ППЗМИП, включително и преглед на определения рисков профил на клиента;
- 6) промяна в настройките на системата за наблюдение, напр. усъвършенстване/актуализиране на параметрите/индикаторите за наблюдение, подобряване на контрола за по-уязвими продукти/услуги/бизнес звена;
- 7) извършване на преценка дали клиентът е поставено лице и действа от името на трето лице, и за негова сметка, с цел прикриване на придобитото имущество/средства от престъпно деяние.

2.2. Ефективна система за наблюдение

Банките/ПИ/ДЕП следва да гарантират, че техният подход към наблюдението (текущо и разширено) на сделките/операциите и трансакциите е ефективен и подходящ, като честотата и задълбочеността на наблюдението се определя въз основа на отчитане на риска, вземайки предвид естеството, размера и сложността на стопанска дейност, както и нивото на риск, на който са изложени.

Ефективната система за наблюдение на сделките/операциите/трансакциите разчита на актуална информация за клиентите и следва да дава възможност надеждно да се откриват необичайни и съмнителни операции/сделки и схеми на операции/сделки. Примери за

видовете системи за наблюдение, които банките/ПИ/ДЕП следва да въведат, са представени в Насоките на ЕБО за рисковите фактори от ИП/ФТ⁶:

1) За идентифициране на свързани сделки, включително такива, които биха могли да представляват делови взаимоотношения съгласно политики и процедури на банките/ПИ/ДЕП, като напр. системи за идентифициране на поредица от сделки под 1 000 EUR, които имат един и същ платец и получател, и елемент на продължителност;

2) За установяване дали сделките от различни клиенти са предназначени за един и същ получател;

3) За установяването на произхода на средствата и местоназначението им (доколкото е възможно);

4) За пълно проследяване както на сделките, така и на броя на операторите, включени в платежната верига;

5) За установяване дали прехвърлянето на средствата е извършено към или получено от високорискова трета държава;

б) За гарантиране, че по цялата платежна верига може да се намесват само лицата, които са надлежно упълномощени да предоставят услуги по извършване на налични парични преводи.

По отношение на издателите на електронни пари⁷, системите за наблюдение следва да могат да:

7) разкриват аномалии или съмнителни модели на поведение, включително неочаквано използване на продукта по начин, за който не е създаден; банката/ДЕП може да дезактивира продукта или ръчно, или посредством контролите на чипа, докато се увери, че не съществуват основания за подозрение;

8) установяват несъответствия между подадената и разкритата информация, напр. между подадената информация за държавата по произход и IP адреса, разкрит по електронен път;

9) да сравняват подадените данни с данните, съхранявани за други делови взаимоотношения и които могат да установяват модели, напр. един и същ инструмент за финансиране или една и съща информация за контакт;

10) установяват дали продуктът се използва при търговци, които се занимават със стоки и услуги, свързани с висок риск от финансови престъпления;

11) свързват продуктите за електронни пари с устройства или IP адреси за интернет базирани операции и сделки.

За гарантиране, че по цялата платежна верига само лицата, които са надлежно упълномощени да предоставят услуги по извършване на налични парични преводи може да се намесват, по-долу са изброени добри практики при осигуряването на ефективна система за наблюдение:

1) Интензитетът и честотата на наблюдението се адаптират в съответствие с рисково-базирания подход.

2) За да се определи кои сделки ще се наблюдават в реално време и за кои сделки ще се извършва последващо наблюдение се извършва преценка относно:

- кои високорискови фактори или комбинация от високорискови фактори винаги ще водят до наблюдение в реално време;

⁶ Насоки 11.13 и 10.14

⁷ Съгласно чл. 34, ал. 2, т.1 и 2 от ЗПУПС това са банки и ДЕП

- кои операции и сделки, свързани с по-висок риск от ИП/ФТ, се наблюдават в реално време, по-специално тези, при които рискът, свързан с деловите взаимоотношения, вече е увеличен.
- 3) Наблюдението в реално време следва да се извършва преди или докато нареждането на операцията/трансакцията на клиента се обработва (напр.: скрининг на наредените операции/трансакции/сделки спрямо лица от санкционни списъци или касови тегления/вноски за големи суми).
 - 4) Последващото наблюдение може да включва прегледи в края на деня, седмични, месечни или годишни прегледи на клиентските операции/трансакции и сделки. Последващото наблюдение може да бъде по-ефективно при идентифициране на необичайни модели.
 - 5) В допълнение към наблюдението в реално време и последващото наблюдение на отделните сделки и независимо от използваното ниво на автоматизация, банките/ПИИ/ДЕП следва редовно да извършват последващи прегледи на извадка, взета от всички обработени сделки/операции/трансакции, за да установят тенденциите, които биха могли да послужат за основа на техните оценки на риска, и да проверят и, ако е необходимо, впоследствие да подобрят надеждността и целесъобразността на своята система за наблюдение на сделките.
 - 6) Банките/ПИИ/ДЕП, които обработват голям обем операции, трансакции и сделки, следва да обмислят въвеждането на автоматизирана система за наблюдение на операциите и сделките.
 - 7) Въпреки че използването на автоматизирано решение за наблюдение на операции е желателно, а в някои случаи може да е единственият реалистичен метод за наблюдение на операциите, служителите също така трябва да са наясно с необходимостта ръчно да идентифицират всяка трансакционна дейност, която може да е съмнителна. Използването на автоматизирани методи за наблюдение не премахва необходимостта съответната банка/ПИИ/ДЕП да остане бдителна по друг начин. Фактори като специфични познания на персонала, директен контакт с клиента и способността чрез натрупан опит да се разпознават операции и дейности, които нямат явна икономическа цел, не могат да бъдат автоматизирани⁸.
 - 8) Банките/ПИИ/ДЕП следва също така да използват информация от различни източници, до която може да имат достъп индивидуално или чрез налични частни или публични бази данни. Източници на информация, които трябва винаги да се отчитат са:
 - наднационалната оценка на риска на Европейската комисия;
 - списъка на Европейската комисия с високорискови трети държави;
 - информация от правителствата, като например национални оценки на риска, политически изявления и сигнали на правителството;
 - информация от регулаторните органи, например насоки, както и съображения/указания, формулирани в процеса на надзорна дейност;
 - информация от звената за финансово разузнаване и правоприлагащи органи, например доклади за заплахите, сигнали и типологии;

⁸ При използването на изцяло автоматизирани системи, които не включват адекватната намеса на обучен персонал, съществува риск от „изкуствено“ увеличаване на дела на сигналите, които в крайна сметка се подават като уведомления за съмнителна операция, сделка или клиент, без да се генерира подобрене в качеството и количеството на генерираните сигнали.

- информация, получена като част от първоначалния процес на КПК и текущото наблюдение.
- 9) Адекватността на контрола на операции трябва да бъде обект на непрекъснат и редовен преглед, както и да има въведен механизъм за извършване на промени в контролите. Ако се използва автоматизирана система, правилата, сценариите и праговете трябва да се преразглеждат редовно, за да се гарантира, че продължават да откриват вече идентифицираните рискове и нововъзникващи рискове.
 - 10) Операциите/трансакциите/сделките, извършени от клиенти на представители по чл. 19 от Закона за платежните услуги и платежните системи на ПИ/ДЕП, трябва да бъдат обект на редовно/текущо наблюдение при същите условия като операциите/трансакциите/сделките, извършвани от клиентите на ПИ/ДЕП. Наблюдението трябва да се извършва от ПИ/ДЕП или в сътрудничество с представителя, въз основа на подходящо споразумение и под контрола на ПИ/ДЕП.

Ключови причини банките/ПИ/ДЕП да разполагат с ефективна система за наблюдение на операции са:

- 1) работа в съответствие с националната нормативна рамка и да избегнат налагане на надзорни мерки и имуществени санкции от ИП/ФТ регулаторите;
- 2) предотвратяване на незаконни операции и дейности, които оказват влияние върху живота на хората и икономиката като цяло, преди да са извършени;
- 3) по-добра преценка при определяне на рисковия профил на своите клиенти и моделите на дейност, което им позволява да насочват по-ефективно своите ресурси за наблюдение;
- 4) по-добро разбиране и обслужване на клиентите;
- 5) намаляване на големия обем генерирани фалшиви положителни сигнали от автоматизираните системи за наблюдение, отнемачи време за ръчни прегледи и фокусиране на ресурсите върху дейности с по-голямо въздействие;
- 6) обработване и анализиране на по-голям набор от данни, по по-бърз и точен начин, с което се идентифицират връзки, взаимоотношения, модели и поведение и се генерират по-точни резултати.

Добри практики, при оптимизирането на съществуващи системи за текущо и разширено наблюдение на операции/трансакции/сделки, са:

- 1) Прецизиране на правила, сценарии и прагове, използвани за генериране на предупреждения, преглед на типологиите, добавяне/изваждане на сценарии (нови/неработещи), с цел намаляване на обема на генерираните фалшиво положителни резултати⁹.

⁹ Залат се както статични (напр. всички операции над определен праг или операции към/от високорискови държави), така и на динамични индикатори (напр. лице, което е извършило много на брой вноски/теглени под законовия праг за деклариране в различни офиси в рамките на една седмица) за генериране на предупреждение, което може да прерасне във възможни съмнителни операции/сделки/трансакции). Статичните индикатори са с по-ниска ефективност от динамичните (Anti-Money Laundering Transaction Monitoring Systems Implementation, авт. Derek Chau, Maarten van Dijk Nemcsik, изд. Wiley, 2020)

- 2) Тестване/симулация на дефинираните правила/сценарии преди внедряване, за да се гарантира тяхната уместност. Експериментирането в тестова среда може да помогне за подобряване на гъвкавостта и адаптивността на правилата за наблюдение на операции, предоставяйки среда за тестване за създаване на нови правила или промяна на съществуващи. Воденият от симулация анализ на данни може да предостави информация за настройката на праговете за оптимизиране на правилата на наблюдение и да позволи да се идентифицират резултати от промяната на праговете, без да се налага да се прилагат на практика.
- 3) Тестване, настройка и валидиране след внедряване, за да се прецени продължаващата уместност на сценариите и правилата за откриване на съмнителна дейност.
- 4) Оценяване и приоритизиране на предупрежденията/сигналите чрез присвояването на рисково претеглени резултати, за да се даде приоритет за ускорен преглед на предупрежденията с по-висок риск.
- 5) Сегментиране на клиентите, за да се идентифицират областите, които представляват най-голям риск от ИП/ФТ и разпределяне на достатъчно ресурси за съответното намаляване на този риск.
- 6) Анализ и изследване на типологии.
- 7) Анализирание на данните за предупреждения, за да се прилагат по-точни прагове на операциите, като се използва историческата информация.

2.2. Наблюдение на презгранични операции и чуждестранни клиенти

При извършване на текущо/разширено наблюдение на презгранични операции и чуждестранни клиенти служителите на банки/ПИ/ДЕП трябва да са изключително бдителни по отношение на риска операциите да бъдат използвани като канали за ИП/ФТ и/или за получаване на средства и доходи от престъпно поведение. Този риск се увеличава, когато деловите взаимоотношения или операциите са с лица, свързани с високорискова трета държава¹⁰ или с лица, които фигурират в местни и/или международни санкционни списъци. В тази връзка банките/ПИ/ДЕП следва да въведат подходящи процедури и ефективни системи за своевременно установяване дали деловите взаимоотношения или случайни операции са с такива лица.

Преди встъпването в делово взаимоотношение с граждани/резиденти на друга държава и/или преди извършването на презгранични операции от клиенти, служителите на банката/ПИ/ДЕП следва да събира информация относно държава на гражданство, държава на пребиваване и държава на установяване на физическото или юридическото лице и да извършва проверка дали тази държава е определена като високорискова трета държава.

Банките/ПИ/ДЕП поддържат актуална информация за контрагентите на своите клиенти. При необходимост се предприемат специфични мерки за разширена КПК в случай че контрагентите на клиента са физически и/или юридически лица, които действат в качеството си на доверителни собственици на тръстове, попечителски фондове и други подобни чуждестранни правни образувания, учредени и съществуващи съобразно правото на високорискова трета държава.

Същевременно банките/ПИ/ДЕП, във връзка с чл. 18 от ППЗМИП (отчитане на рискови фактори, свързани с държавите и географските зони), следва да проверят дали средствата в рамките на деловите взаимоотношения, са:

¹⁰ [Списък на високорисковите трети държави се публикува на интернет страницата на ДАНС](#)

- генерирани във високорискова трета държава;
- получени от високорискова трета държава;
- предназначени за високорискова трета държава;

Банките/ПИ/ДЕП следва да вземат предвид горепосочените рискови фактори при прилагането на способа по чл. 66, ал. 1, т. 5 от ЗМИП за изясняване на произхода на средствата на клиента.

Банките/ПИ/ДЕП следва внимателно да оценят риска, свързан с деловите взаимоотношения и сделки, когато:

- е известно, че клиентът поддържа близки лични или професионални връзки с високорискова трета държава;
- за действителния/те собственик/ци на клиента е известно, че поддържа/т близки лични или професионални отношения с високорискова трета държава.

Във всяка високорискова ситуация банките/ПИ/ДЕП следва да прилагат подходящи мерки за разширена КПК. За презграничните операции и чуждестранни клиенти, които са определени с по-висок риск от ИП/ФТ, е подходящо да се извършва постоянно разширено наблюдение в хода на деловите взаимоотношения.

В някои случаи, когато рискът, свързан с деловите взаимоотношенията е особено висок, проверката на произхода на средствата и източника на имуществено състояние на клиента може да бъде подходящ инструмент за намаляване на риска.

3. Установяване на произхода на средствата на клиента

За установяване на произхода на средства се търси източникът на конкретни средства/други активи във връзка с деловото взаимоотношение с клиент или извършването на случайна операция (напр. средства/активи, които са инвестирани/депозирани/наредени за превод като част от делово взаимоотношение)¹¹. Изясняването на произхода на средства включва идентифициране на дейността (трудова дейност, бизнес дейност, изтеглен заем и др.), която е генерирала използваните средства, като получената информация следва да бъде относима и да установява произход или причина за придобиване.

Произходът на средствата на клиента следва да се изяснява чрез прилагане на поне два от способите, описани в ЗМИП (чл. 66, ал. 1), както следва:

- чрез попълване на въпросник или по друг подходящ начин се събира информация от клиента за основната му дейност, включително за действителния и очаквания обем на деловите взаимоотношения и на операциите или сделките, които се очаква да бъдат извършвани в рамките на тези взаимоотношения. Въпросникът може да е част от искането/регистрацията за ползвания продукт/услуга или отделен документ за събиране на сведения. Могат да се прилагат вербални въпросници – служителите събират информация от клиентите чрез задаване на предварително подготвени въпроси на клиента при посещение на клиента в офис или дистанционно при провеждане на телефонен разговор с клиента;
- чрез събиране на друга информация от официални независими източници - данни от публично достъпни регистри и бази от данни като търговски регистър, регистри на страниците на държавни институции и министерства;
- използване на информация, събирана във връзка с изпълнението на изискванията на ЗМИП или други закони и подзаконови нормативни актове (Закон за

¹¹ FATF Guidelines on PEPs, June 2013, para 88: [FATF Guidance: Politically Exposed Persons \(Recommendations 12 and 22\) \(fatf-gafi.org\)](https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/FATF_Guidance_Politically_Exposed_Persons_Recommendations_12_and_22.pdf)

счетоводството, ДОПК, ЗКПО, ЗДДФЛ, ЗДДС, относими наредби и др.), включително Валутния закон, която да показва ясен произход на средствата;

- използване на информация, обменяна в рамките на групата, която да показва ясен произхода на средствата, когато е приложимо;
- проследяване на паричните потоци в рамките на установените делови взаимоотношения с клиента, при което да е виден ясен произход на средствата, и изискването на допълнителни документи от клиентите преди извършване на съответните операции, когато е приложимо.

Допуска се изясняването на произхода на средствата да се извърши чрез писмена декларация от клиента или от неговия законен представител или пълномощник (чл. 6б, ал. 2 от ЗМИП), при невъзможност за изясняване на произхода на средствата след изчерпване на гореизброените способности или когато прилагането на поне два от способите е довело до противоречива информация или при случайна сделка или операция, когато прилагането на два от способите е невъзможно.

Примерни източници за произхода на средства на клиентите, изброени неизчерпателно, са:

- Доходи, генерирани от бизнес дейност на клиента;
- Получени дивиденди;
- Продажба на акции/дялове/фирма;
- Инвестиции;
- Доходи от трудова заетост;
- Получено наследство/дарение/издръжка;
- Спестявания.

4. Установяване на източника на имуществено състояние на клиента

Под източник на имуществено състояние следва да се разбира произходът на общото имуществено състояние на клиента, генерирано от различни видове икономически дейности на клиента (т.е. всички активи)¹². Изясняването на източника на имущественото състояние при юридическите лица включва и изясняване на имущественото състояние на действителния собственик. Дейността, която е генерирала източника на имущественото състояние и източника на средства, може да се промени в продължение на по-дълъг период от време.

Банките/ПИ/ДЕП следва да предприемат подходящи действия за установяване на източника на имуществено състояние¹³ на клиенти физически лица и на действителни собственици на клиенти юридически лица, в следните предвидени в ЗМИП случаи:

- за клиенти ВПЛ или свързано с тях лице;
- клиенти от държави, които не прилагат или не прилагат напълно международните стандарти в противодействието на изпирането на пари и финансирането на тероризма като част от мерките за разширена комплексна проверка по отношение на деловите си взаимоотношения, операциите и сделките с тях;
- когато в резултат на идентифицирането и оценката на рисковете, които произтичат от установяването на делово взаимоотношение или от извършването на случайна сделка, или операция от клиента се установи високо ниво на риск от ИП/ФТ.

¹² FATF Guidelines on PEPs, June 2013, para 87: [FATF Guidance: Politically Exposed Persons \(Recommendations 12 and 22\) \(fatf-gafi.org\)](https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/FATF_Guidance_Politically_Exposed_Persons_Recommendations_12_and_22.pdf)

¹³ Преди встъпване в делово взаимоотношение или в момента, в който се установи, че клиент попада в някоя от 3те категории.

Източникът на имуществено състояние на клиента се изяснява чрез посочване на основните източници за натрупването му, които могат да бъдат (неизчерпателно изброяване): от трудов или приравнен на такъв доход, спестявания, продажба на имущество (движимо или недвижимо), продажба на дялове, акции или друг вид права, заеми, продажба на предприятие, дивиденди или друг вид доход от дружество, наследство, дарения, различни видове обезщетения или друг вид доходи.

Като добри практики във връзка с предоставяните документи в подкрепа на посочен от клиент източник на имуществено състояние са:

- информация относно работодателя, документ, отразяващ получаван годишен доход, фиш за заплата от предходен месец или годишна данъчна декларация, в която са отразени данните за получените доходи;
- банково извлечение и пояснение от какви доходи са натрупани спестяванията;
- копие на договор за конкретна сделка (напр. покупко-продажба на движимо/недвижимо имущество) и други съпътстващи документи;
- копие на договор (покупко-продажба на дялове/акции/др. вид права в търговско дружество), документ, потвърждаващ цената, на която са продадени конкретните активи, извлечение от посредника, който е осъществил сделката;
- копие на договора за заем, размер, дата на получаване и с каква цел са получени заемните средства и информация за заемодателя;
- копие на договора за продажба на предприятие и извлечение от търговски регистър по партидата на дружеството;
- годишен финансов отчет, протокол за решение за разпределяне на дивидент и документ, от който да е видно какъв е размерът на получения доход;
- посочване на получените активи и документи (удостоверяващи наследство);
- посочване на дарителя, дата на получаване на дарението, вида на същото, взаимоотношенията между дарител и надарен, както и причината поради която е получено дарението;
- при различни видове обезщетения, то според вида на обезщетението следва да се представят и релевантните документи;
- в зависимост от всеки вид друг доход, който формира източника на имуществено състояние следва да се изхожда от практическата и житейска логика за обосноваване на неговия източник и произход.

5. Проверка на източника на средства и на имуществено състояние на клиента

Изясняването на произхода на средства и източника на имущественото състояние е част от мерките за комплексна проверка, които включват както събиране на информация, така и нейната проверка.

Изясняването на произхода на средства и източника на имущественото състояние не следва да се приема само като процес на събиране на информация и документи. Необходимо е също така да се прецени дали произхода на средства и източника на имущественото състояние на клиента е законен и дали събраната информация е правдоподобна. Преценката може да се извърши на база събрана допълнителна информация от публични надеждни независими източници или на база събирането на документи от надеждни трети страни като официални регистри (Търговски регистър, регистър на ЮЛНЦ и др.), финансови институции, счетоводители, адвокати или нотариуси. Степента на надеждност на документите/информацията, използвани за потвърждение, изисква преценка, като следва да се вземат предвид източникът, видът и възможността за проверка на предоставените документи/информация.

При изясняване на източника на средства и източника на имуществено състояние следните въпроси трябва да бъдат разгледани:

- предоставената от клиента информация за източника на средства и на имущественото състояние достатъчна ли е, за да предостави разумно обяснение за произхода им; установени ли са някакви несъответствия или пропуски;
- информацията за трансакционната дейност на клиента съответства ли на това, което разумно би могло да се очаква въз основа на регистрираната информация за клиента; дали има публична информация за този клиент;
- събраната информация за клиента дава ли достатъчна увереност на задълженото лице, че източникът на средства и имущественото състояние на клиента са разумно изследвани и логично изяснени.

Примерни надеждни източници за изясняване на произхода на средства и източника на имуществено състояние (неизчерпателно изброяване):

- Извлечения от публични регистри, които удостоверяват собствеността върху активите (Имотен регистър, справки (декларации) за декларирано имущество и интереси на сайта на Комисията за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество и др.);
- Търговски регистри;
- Предишна трансакционна дейност на клиента, с приложени копия от договори;
- Публикации в експертни издания (сайтове, вестници, списания и др.) – напр. Forbes;
- Експертни насоки/мнения (вкл. външни доклади за извършени разследвания);
- Извлечения (финансови) или съотносими документи от счетоводители/данъчни съветници/адвокати/нотариуси и др.;
- Копия от одитни финансови отчети, годишни финансови отчети и др.;
- Фишове от заплати;
- Публични актове;
- Надеждни независими медийни доклади;
- Копия от банкови извлечения, инвестиционни отчети от надеждни финансови институции;
- Документ за изплащане на застраховки;
- Информация, която е събрана в хода на извършване на комплексна проверка на клиента.

В случай на съмнение или установени несъответствия, банката/ПИ/ДЕП следва да се предприемат действия за събиране на допълнителни документални доказателства и информация.

6. Актуализиране на информацията и документиране

Актуализиране на информацията за установените за клиентите произход на средствата и имуществено състояние се извършва на по-кратки периоди от време:

- при преценка, че е необходимо;
- при дадени такива указания от директора на Специализирана административна дирекция „Финансово разузнаване“ на Държавна агенция „Национална сигурност“;
- когато клиентът е от държава, за която е налична информация за установено високо ниво на корупция или за установени съществени пропуски в механизмите за прилагане на мерките срещу ИП/ФТ;

- когато клиентът е свързан със сектор, по отношение на който в наднационална оценка на риска от ИП/ФТ, национална оценка на риска и собствена оценка на риска на задълженото лице, е установен по-висок риск от корупция или изпиране на пари;
- ВПЛ/свързано с ВПЛ лице.

Възможно е да се прецени прилагането на периоди от време и на базата на информация, съдържаща се в насоки, решения или документи, приети от институции на Европейския съюз, FATF, международни организации с компетентност в сферата на превенцията и предотвратяване на ИП/ФТ и в насоки, решения или документи, приети от държавни органи и институции с компетентност в сферата на превенцията и предотвратяване на ИП/ФТ, или на друга достъпна информация при задължително отчитане надеждността на източника ѝ.

Действията по наблюдение/мониторинг на клиентските делови взаимоотношения и проверка на извършваните сделки и операции, установяването на произхода на средствата и източника на имуществено състояние, следва да се документира по начин, който да включва актуализиране на документите, данните или информацията, с които банките/ПИ/ДЕП разполагат, с цел да се разбере дали рискът, свързан с деловите взаимоотношения се е променил, и да се установи дали информацията която е в основата на текущото наблюдение е точна. Необходимо е да се осигури проследимост, както и своевременно извличане и предоставяне за одитни/надзорни цели.